

A. F. MJASNIKOV

TOVERI LENININ OPPILAANA

Näin toveri Leninin ensi kerran tammikuussa 1918 Perustavan kokouksen ensimmäisessä ja viimeisessä istunnossa. Väliajalla puheenjohtaja Tšernovin deklaratiiivisen puheen jälkeen ryhmämme käsitteli melko sekavasti kysymystä Perustavan kokouksen kohtalosta. Yhtäkkiä ryhmän huoneeseen tuli Lenin. Hän todisti lyhyesti ja tarmokkaasti, että vastavallankumouksellisesta Perustavasta kokouksesta on tehtävä loppu. Hän ehdotti seuraavan menetelmän sen hajoittamiseksi: tämän päivän istunnon jälkeen kaikki Perustavan kokouksen jäsenet päästetään pois Taurian palatsista, mutta seuraavana päivänä päästetään palatsiin vain kommunistit ja vasemmistoeserrät. Tämä ehdotus hyväksyttiin ja toteutettiin.

Sitten muistan kohtaamisen Neuvostojen III edustajakokouksessa ja lukuisia muita kohtaamisia ja keskusteluja vuosina 1918, 1919, 1920 ja 1921. Mutta kaikkia niitä on mahdoton luetella. Kerron vain tärkeimmistä kohtaamisista, jotka ovat jääneet erittäin selvästi muistiin.

Oli maaliskuu 1918. Puolue oli ryhtynyt järjestämään Punaista Armeijaa. Vanha rintama oli hajonnut. Saksalaisen imperialismiin taholta uhkasi vaara koko Neuvostomaatamme. Puolueen sisällä käytiin väittelyä Punaisen Armeijan järjestämisen menetelmistä. Kulmakysymyksenä oli sotilasspesialistien ja kaaderiupseerien ottaminen armeijaan. Suurin osa silloisista sotilastyöntekijöistä vastusti heidän ottamistaan armeijan palvelukseen. Nämä työntekijät vetosivat toveri Leniniin, joka oli juuri muuttanut Pietarista Moskovaan koko hallituksen ja puolueen Keskuskomitean mukana.

Kokoonnuimme Kremliin, joka silloin vielä oli kolkko, autio ja vartioimaton. Ylimmäisen kerroksen eräässä pienessä huoneessa noin 40—50 sotilastyöntekijää piti neuvottelukokoustaan toveri Leninin puheenjohtamalla. Monta tuntia väiteltiin kysymyk-

sistä, jotka koskivat sotilasspesialisteja, armeijan yleistä järjestyseriaatetta, liikekannallepanoa, kommunistien tehtäviä armeijassa ym. Pääaiheena oli kysymys otetaanko sotilasspesialistit mukaan vai ollaanko ilman heitä. Valtava enemmistö kokoukseen vastusti sotilasspesialistien mukaanottamista. Toveri Lenin vain kuunteli. Kokouksen lopussa hän teki lyhyen yhteenvedon kaikesta mitä oli puhuttu. Näytti että hän aikoi lopettaa kokouksen siihen. Me ehdotimme hyväksyttäväksi päätöslauselman enemmistön puheiden hengessä. Silloin Lenin sanoi meille:

— Tämähän on vain neuvottelukokous. Pyysitte että me tulimme kuuntelemaan teitä, me olemme kuunnelleet mielipiteitäne ja olemme hyvin kiitollisia selityksistä. Mutta sallikaa nyt meidän, puolueen Keskuskomitean, tehdä päätös tästä kysymyksestä huomioiden tietenkin myös teidän kokemuksenne ja neuvonne.

Kokous ei voinut sanoa mitään vastaan, vaikka hajosikin tyytymättömänä sen johdosta, ettei ollut vahvistanut mielipidettään tiiviillä ja lujalla päätöslauselmalla, joka olisi ollut suunnattu sotilasspesialisteja vastaan, niitä Punaisen Armeijan järjestämismenetelmiä vastaan, joita enemmistö kokouksen osanottajista ei hyväksynyt. Huomautettakoon, että silloinen aika oli monien sotilastyössä olleiden kommunistien sotilaallisen romantiikan aikakautta, jos niin voidaan sanoa. Keskuskomitea ei kannattanut tätä sotilaallista romantiikkaa, vaan teki oman lujan päätöksensä: koska meillä ei ole omia komentajakaadereita eikä mitään sotilastietoja, me emme voi Punaisen Armeijan järjestämisessä tulla toimeen ilman sotilasspesialisteja ja vanhoja kaaderiupseereita. Sen jälkeen annettiin selvä linja, jota noudattaen alettiin järjestää Punaista Armeijaa. Ja se, mitä toveri Lenin sanoi meille tässä sotilastyöntekijäin neuvottelukokouksessa, myöhemmin osoittautui oikeaksi kuten tiedetään.

Marraskuu 1918. Oli koolla Neuvostojen VI Yleisvenäläinen ylimääräinen edustajakokous. Saksassa lähenivät vallankumoukselliset tapahtumat. Saksalaiset sotajoukot kapealla rajallamme Smolenskin edustalla liikehtivät. Niiden keskuudessa oli epäjärjestystä ja ne aikoivat lähteä kotiin. Mutta tilanne oli kuitenkin epämääräinen. Muistan kun Suuressa teatterissa, alimmaisessa aitiassa näyttämön luona, mihin tavallisesti kokoontuivat edustajakokouksemme puhemiehistöt, tapasimme toisemme V. I. Lenin, J. M. Sverdlov ja minä myöhään illalla Neuvostojen VI edustajakokouksen avaamisen jälkeen. Keskustelimme tilanteesta Länsirintamallamme (työskentelin silloin Läntisellä alueella). Toverit Lenin ja Sverdlov päättivät, että minun oli heti sinä iltana lähdettävä takaisin Smolenskiin ja sieltä tiedotettava asiain-tilasta Moskovaan ja yhdessä paikallisten työntekijäin kanssa

ryhdyttävä toimenpiteisiin siltä varalta, että länsirajalla tilanne vaikeutuisi. Toveri Lenin antoi mitä seikkaperäisimpiä ja yksityiskohtaisimpia neuvoja. Hän kehotti olemaan aina valmiina ja varuillaan, karttamaan saksalaisten sotajoukkojen ärsyttämistä, ryhtymään toimenpiteisiin siltä varalta, että meidän omaisuutemme säilyisi rüstöltä; antoipa hän niinkin yksityiskohtaisia neuvoja kuin asemien sähkölennätinkoneiden ja merkinantokellojen jättäminen meille. Ne olivat oikean isännän neuvoja, joka käsitti erinomaisesti, että pieninkin varomattomuus ja vähäisinkin omaisuutemme menetys tuntuisi Neuvosto-Venäjän rappiotilaan joutuneessa taloudessa.

Kevät ja kesä 1919. Se oli aikaa, jolloin maamme joutui kokemaan paljon levottomuutta, murhetta ja traagillisuutta. Tavattoman voimakkaan vihollisen hyökkäys. Talous täydellisessä rappiotilassa. Proletariaatti hajaantunut. Nälkää, puutetta ja tyytymättömyyttä. Ja silloin Moskovan Neuvosto sai aatteen hankkia puolitoista puutaa leipäviljaa jokaista nälkäänäkevää Moskovan työläistä varten. Moskovassa ei ollut leipää. Nälkäiset työläiset matkustivat verraten viljarikkaille seuduille, Samaraan ja kauemmaksi, hankkivat henkeä kohden enintään puolitoista puutaa viljaa ja kuljettivat Moskovaan. Heinäkuussa vaikeudet saavuttivat huippukohtansa. Eräissä tuotantolaitoksissa nostettiin valkoiset liput — napinan ja tyytymättömyyden merkki. Oli saatava rauhoitetuksi nämä joukot, mentävä heidän luokseen. Mutta se oli vaikea tehtävä.

Me, Moskovan työntekijät, käännyimme silloin neuvonpyynnöllä toveri Leninin puoleen. Vastoinkäymisten ja vaikeuksien hetkinä jokainen meistä kääntyi aina hänen puoleensa avunpyynnöllä kirjallisesti, puhelimitse tai henkilökohtaisesti. Sillä kertaa keskusteltiin puhelimitse. Muutamalla sanalla kerroimme hänelle tilanteesta eri kaupunginosissa ja muun muassa Sokolnikin kaupunginosassa. Hän myönsi, että tilanne oli vakava, mutta ainoa keino oli mennä työläisten luo ja selittää heille kärsivällisesti, kuvata Neuvostovallan nykyasema, kertoa että Punainen Armeija käy verisiä taisteluita, että vihollinen hyökkää kaikilta tahoilta, että oli kestettävä vielä muutama kuukausi ja että tarvitaan vain kärsivällisyyttä, kaikkien voimien jännitystä, vielä yksi hyppy nälän ja puutteen yli — ja me voitamme. Ja hän lisäsi: jos te kerrotte työläisille kaiken toverillisesti, ystävällisesti, kerrotte kaiken totuuden Neuvostovallasta, niin työläiset ymmärtävät meitä, he antavat meille vielä uusia voimia ja me selviydymme vaikeuksista. Lenin sanoi meille: nyt tapahtuu silmiemme nähdessä ihme. Se ihme on siinä, että nälkäänäkevät Venäjän työläiset taistelussa koko maailman rosvoja vastaan pelastavat Neuvosto-Venäjän. Se tulee olemaan meille ihme, mutta se ihme tapahtuu.

Nämä toveri Leninin ajatukset mielessämme me menimme työläisten luo, ja he antoivat intomielin kannatuksensa Neuvostovallalle ja puolueellemme.

Samoihin aikoihin Moskovassa pidettiin väkirikkaita työläisten ja puna-armeijalaisten konferensseja, joissa puolueen Moskovan järjestö asetti käsiteltäväksi kysymyksiä punaisista rintamista, armeijan järjestämisestä, kansainvälisestä tilanteesta, Punaisen Armeijan yhteydestä maaseutuun, jne. Hodynkan sotilasleireille kutsuttiin koolle suuri, monituhantinen puolueeseen kuulumattomien puna-armeijalaisten konferenssi. Sen osanottajat olivat nälkäisiä, repaleisia puna-armeijalaisia, joiden mieliala ei tietenkään ollut ruusuinen. Tälle joukolle oli selitettävä vallankumouksellisella tavalla asiointila. Moskovan komiteaan kuuluivat toverit päättivät pyytää Leniniä tekemään selostuksen tässä konferenssissa. Hän suostui. On todettava, ettei hän tavallisesti koskaan kieltäytynyt puhumasta työläisten kaupunginosissa, puoluepiireissä, puna-armeijalaisille, ja Moskovan komitean agitaattorien ja propagandistien luettelossa toveri Lenin oli kaikkein huolellisin ja tietenkin arvokkain puhuja.

Moskovan komitean sihteerinä oli silloin tov. Zagorski, joka sai surmansa sittemmin, syyskuussa 1919.

Tov. Zagorski ja minä lähdimme hakemaan V. I. Leniniä konferenssiin. Keskusteltuamme 10—15 minuuttia hänen luonaan työläisten mielialoista, Punaisesta Armeijasta ja Moskovan järjestöstä lähdimme Leninin kanssa Hodynkan kentälle. Matkalla tietenkin keskusteltiin vain Neuvostovallan asemasta, elintarviketilanteesta, vaikeuksista ja siitä, että sittenkin me voitamme. Kuulijakunta tiesi, että sinä päivänä toveri Lenin tulisi puhumaan. Hänet otettiin vastaan erittäin lämpimästi. Monet puna-armeijalaiset kuuluivat ensi kertaa hänen puhuvan. Sinä iltana Lenin oli erikoisen innoittunut. Nähtävästi joukko sai hänet valtoihinsa, tapahtumat täyttivät kokonaan hänen ajatuksensa, koko hänen sydämensä. Hän teki laajan selostuksen Neuvosto-Venäjän kansainvälisestä asemasta ja sisäisestä tilanteesta. Hänen puheensa kesti toista tuntia. Se sai heti aikaan vissan käänteen monituhantisen kuulijakunnan mielialoissa. Kuulijakunta tajusi puheen, otti sen sydämelleen, ja puheen loputtua puolueeseen kuulumattomien konferenssi järjesti toveri Leninille kunnianosoituksen.

Muistan kuin tänään¹, että tällä puheella oli suuri merkitys Moskovan varuskunnalle. Kesällä 1919 koko varuskunta, tietääkseni ensi kerran vallankumouksen jälkeen, oli koottu Hodynkan leireille. Puna-armeijalaisten mieliala oli horjuva. Konferenssin

¹ Muistelmat on kirjoitettu huhtikuussa 1924.— *Toim.*

tehtävänä oli kylvää tähän puna-armeijalaisten joukkoon vallankumouksellinen aate, Neuvostovallan lujittamisen ja kannattamisen aate, Neuvostovallan, jonka kimppuun vastavallankumouksen voimat rynnistivät kaikilta tahoilta. Tehtävänsä konferenssi täytti toveri Leninin vaikuttavan puheen avulla, sillä tämä puhe raikasti ilmapiiriä.

Samoihin aikoihin pidettiin suurilukuinen puolueeseen kuulumattomien työläisten ja puna-armeijalaisten konferenssi. Mieliala oli sielläkin yhtä masentunut, mikä johtui nälästä ja yleisestä talouden rappiotilasta. Toveri Lenin puhui tässäkin konferenssissa. Hänen puheensa vaikutus työläisjoukkoihin oli yhtä suuri kuin Hodynkassakin.

Toveri Leninin vallankumouksellisen urhoollisuuden ja optimismin osoittamiseksi on tärkeää todeta se seikka, että noina mitä vaikeimpina hetkinä, jolloin vihollinen hyökkäsi kaikilta tahoilta Neuvostotasavaltaa vastaan ja sisäinen vastavallankumous järjesti herkeämättä vehkeilyjään, jolloin eräiden meidän omienkin työntekijäin mielialaan pääsi alakuloisuus, aika-ajoin välinpitämättömyys ja toisinaan epätoivokin, toveri Lenin toisti alinomaa ja puhui kokouksissa ja yksityiskeskusteluissa, että Pietarissa ja Moskovassa voittanut proletariaatti, jonka enemmistö kannattaa Neuvostovaltaa, tulee kannattamaan sitä loppuun asti. Kaikesta huolimatta Neuvostovalta säilyy, jää olemaan ja suoriutuu tilanteesta, joka silloin näytti toivottomalta. Niihin aikoihin saattoi sellainen optimismi olla vain ihmisellä, joka oli sydämensä kaikilla soluilla, kaikilla ajatuksillaan, koko olemuksellaan elimellisessä yhteydessä työväenluokkaan, jonka mahtiin ja voimaan hän luotti rajattomasti, ihminen, joka tämän perusteella näki kauas eteenpäin ja saattoi siten rohkeasti ennustaa Neuvostovallan kohtalon...

Vuoden 1920 alussa maamme huokasi helpotuksesta. Vihollisen päävoimat olivat herpaantuneet Punaisen Armeijan antamista iskuista. Huhtikuussa 1920 Moskovan järjestö päätti juhlia toveri Leninin 50-vuotispäivää. Emme tietenkään ilmoittaneet siitä hänelle, määräsimme illalla pidettäväksi Moskovan järjestön jäsenten suuren kokouksen, kutsuimme Kamenevin, Stalinin, Gorkin ym., joiden oli määrä kertoa muistelmiaan, järjestimme parhaita musiikkiesityksiä. Kun tilaisuuden ensimmäinen osa päättyi, so. muistelmien kertominen Leninistä, soitin Leninille ja pyysin häntä tulemaan kokoukseen. Hän ei tietenkään tahotonut tulla ja sanoi, ettei halua kuulla mitään juhlapuheita itsestään, mutta kun sanoin hänelle, että kutsumme häntä konserttiin, jossa tulevat esiintymään hänen lempitaiteilijansa — Sor, Krein ym., niin hän nauroi, suostui tulemaan ja saapuikin pian Moskovan komiteaan. Menimme joukolla häntä vastaan, ympäröimme hänet ja veimme näyttämölle. Kun salin yleisö

huomasi odottamattaan Leninin,— odottamattaan, koska tiesi, ettei Lenin tule „juhlaansa”,— järjesti se hänelle erittäin lämpimän, ystävällisen ja myrskyisän kunnianosoituksen ja pyysi sanomaan muutaman sanan. Lenin puhui puolueestamme. Konsertissa vallitsi erittäin viihtyisiä ja aito toverillinen ilmapiiri. Toveri Lenin kertoi muistelmiaan maanalaisen työn ajoilta, puolueemme elämästä ja vanhoista bolševikeista. Muistan että sinä iltana hän oli erittäin iloinen. Nähtävästi hänen mieleensä palasivat elämän iloisimmat päivät, puolueemme sankarillisen historian parhaimmat sivut.

Toukokuun 1 päivän 1920 puolueemme julisti yleisvenäläisten talkoiden päiväksi. Näihin talkoisiin Kremlissä osallistui työläisten ja puna-armeijalaisten kanssa myös toveri Lenin. Talkoiden jälkeen hän soitti puhelimesta minulle (työntekijöillämme oli toveri Leninin kanssa vakituinen puhelinyhteys monista puolue-elämän ja Moskovan elämän kysymyksistä) ja pyysi lähtemään hänen kanssaan eri kaupunginosiin. Illalla oli määrätty pidettäväksi laajoja kokouksia. Sanottakoon tässä, että suuri vallankumousmies Lenin, joka ei koskaan hetkeksikään menettänyt yhteyttä joukkoihin, vietti mielellään proletaariset juhlat ja juhlapäivät työläisten luona eri kaupunginosissa. Lokakuun vallankumouksen vuosipäivänä, Toukokuun 1 päivänä jne. hän saattoi iltaisin ennakolta ilmoittamatta ajaa autolla johonkin kaupunginosaan, mennä työväenkerhotalolle, olla tovereiden joukossa, keskustella ja kysellä, pitää lyhyen puheen, innostaa ja nostattaa mielialaa. Samoin hän teki myös Toukokuun 1 päivän illalla 1920. Yhdessä tov. Tsvitšivadzen kanssa menimme määrätuntina hakemaan häntä. Toveri Lenin, hänen sisarensa Maria Iljinična, tov. Tsvitšivadze ja minä lähdimme kaupungille. Ajoimme suoraan Baumanin piiriin, missä oli Työväentalolle saapunut väkeä odottamaan kokousta. Ei kukaan, eivät piirijärjestöjen työntekijäkään, tietäneet toveri Leninin saapuvan. Menimme sankan väkijoukon keskitse näyttämölle, mutta siellä ei ollut vielä ketään — ei piirikomitean edustajia eikä taiteilijoita, joiden oli sinä iltana kokouksen jälkeen määrä esittää ohjelmaa työläisille. Mikä neuvoksi? Odottaa ei saanut, sillä oli ehdittävä myös muihin tilaisuuksiin. Kuulijakunta oli koolla. Jaoimme keskenämme osat. Minä otin tehtäväkseni toimia puheenjohtajana, julistin kokouksen avatuksi ja annoin puheenvuoron „tämän päivän puhujalle toveri Leninille”. Kuulijakunta hälisee yllätyksestä ja osoittaa suosiota. 15—20 minuutin ajan toveri Lenin sinkoa työläisjoukkoon elävän ja selvän puheensa säkeniä Neuvostovallan merkityksestä, Punaisesta Armeijasta, vastavallankumouksesta, työväenluokan yhteenliittymisestä ja taistelusta Toukokuun 1 päivän merkeissä. Hän rohkaisee ja innoittaa kuulijakuntaa. Puheenjohtaja ilmoittaa kokouksen päättyneeksi, sanoo ettei

muita puhujia ole ja että 15 minuutin kuluttua alkaa konsertti.

Lähdimme Zagorskille nimetyille kerhotalolle. Sinä päivänä sattui juuri olemaan tämän talon avajaiset. Toveri Lenin omisti puheensa kaatuneen toverin muistolle. Hän oli tuntenut hyvin toveri Zagorskin.

Sitten lähdimme Presnjan kaupunginosaan. Siellä oli monta tuhatta työläistä kokoontunut Prohorovkan kutomatehtailla ja odotti kokouksen avaamista. Samanlainen vastaanotto. Elävä, miehuullinen ja optimistinen puhe. Se kesti noin $\frac{3}{4}$ tuntia.

Lähdimme Prohorovkasta ja ajoimme Zamoskvoretšjen piiriin, Karl Marxille nimettyyn instituuttiin (entinen Kauppa-korkeakoulu). Pysähdyimme pääportaiden eteen. Väki tunsu heti toveri Leninin ja ympäröi auton. Luoksemme tuli kaksi pikku poikaa, joista toinen sanoi: „Minäpä tunnen teidät valokuvasta — te olette toveri Lenin”. Vladimir Iljitš hymyi. Astuimme saliin, missä istui paljon Zamoskvoretšjen työläisiä. Toveri Leninin saapuminen nostatti kunnianosoituksen, ja sillä hetkellä puhumassa olleen toverin puhe keskeytyi. Puheenvuoro annettiin Leninille. Häntä kuunneltiin erikoisen tarkkaavaisesti.

Kaupungilla ajelu päättyi, palasimme kotiin. Matkan aikana tietenkin koko ajan kysymyksiä, keskustelua Moskovasta, Moskovan työläisten asemasta, puolueesta, miten oli toteutettu Lokakuun vallankumous Moskovassa, myymälöiden vanhoista kylteistä, joiden tilalle pitäisi laittaa uudet, neuvostolaiset, millä olisi valtava agitaatiomerkitys, talojen korjauksesta, kaupungin puhtaudenpidon parantamisesta jne., yms.

Mainittakoon tässä, että minulla oli sinä päivänä kova angina ja kaulassani oli kääre. Toveri Lenin koko ajan kehotti minua palamaan kotiin, etten kokonaan sairastuisi, kysyi onko kurkku kovin kipeä ja sitten kaikista estelyistäni huolimatta käski kääntää auton asunnolleni päin, toi minut kotiin eikä rauhoittunut ja lähtenyt itse kotiinsa ennenkuin poistuin autosta talomme luona. Leninin tämän luonteenpiirteen — ihmeteltävän huomaavaisuuden vähän tuttuja henkilöitäkin kohtaan, huolenpidon niistä työtätekevästä, joiden tarpeista hän sai tietää — ovat todenneet monet. Tiedän tapauksia, jolloin hän saatuaan tietää jonkun toverin sairastuneen lähti Kremlistä mitään sanomatta, meni toverin luo aivan yllättäen ja kyseli: saiko toveri lääkärinapua, oliko hänellä varoja lääkkeisiin, oliko hänellä ruokaa, ja kotiin palattuaan hän antoi vastaavia määräyksiä. Moskovan Neuvosto sai melko usein toveri Leniniltä kirjelappuja tai sitten työläisten, näyttelijäin, kirjailijain anomuksia, joihin hän oli kirjoittanut lausuntonsa kehottaen osoittamaan apua niinkin yksityiskohtaisesti kuin antamaan jollekin kengät, alusvaatteita jne.

Huhtikuun puolivälissä 1921 minun oli matkustettava Neuvosto-Takakaukasiaan ja sieltä edelleen Armeniaan¹. Ennen Moskovasta lähtöä olin Leninin luona. Keskustelimme perusteellisesti siitä, miten on työskenneltävä Kaukasiassa, miten on huomioitava Venäjän vallankumouksen kokemus, millaista politiikkaa on noudatettava Turkin suhteen. Lenin neuvoi olemaan varovainen ja korrekti Idän kansoja kohtaan, jotka jo heräävät, tarvitsevat valistusta ja jotka valistuttuaan toteuttavat maissaan vieläkin valtavamman mullistuksen kuin on toteutettu Venäjällä. Sanalla sanoen hän esitti silloin sen linjan, jota me alkaen vuodesta 1921 olemme toteuttaneet Takakaukasiassa ja Lähi-Idässä.

Kävi heti selväksi, että työ Idässä oli hyvin vaikeaa ja vastuunalaista, ja siksi pyysin toveri Leniniä kirjoittamaan lyhyesti ajatuksensa paperille kirjeen muodossa, jotta voisin viedä kirjeen kaukasialaisille tovereille, ohjeeksi jokapäiväisessä työssä. Lenin suostui mielellään sen tekemään. Seuraavana päivänä lähetti toi hänen kirjeensä. Sitten V. I. Lenin minun läsnäollessani pyysi toveri Stalinia korjaamaan kirjettä mikäli tarvittiin, sillä kirjoittaja itse ei ollut kyllin hyvin selvillä Takakaukasian asioista ja saattoi helposti erehtyä. Sellaista oli toveri Leninin vaatimattomuus, hänellä ei ollut tekijän itserakkautta, jota potevat monet meistä niin kutsutuista kirjallisen työn tekijöistä. Takakaukasialaiset toverit tuntevat sen kirjeen, se julkaistiin silloin heti lehdissämme².

Viimeisen kerran olin toveri Leninin luona joulukuussa 1922. Silloin hän asui Gorkissa, talossa, jossa sittemmin sammui hänen elämänsä. Hän oli toipunut ensimmäisestä halvauskohtauksesta ja aikoi jo palata Moskovaan ryhtyäkseen tavanomaiseen työhönsä. Hän oli reipas ja nauroikin. Valitti vain sitä, että tohtorit kiusasivat häntä, olivat syöttäneet liikaa lääkkeitä ja pilanneet hänen vatsansa, hän sanoi tuntevansa vointinsa hyväksi ja toivoi jaksavansa taas työskennellä kuten ennenkin. Ja hän oli todellakin silloin hyvin vähän muuttunut. Kyseli paljon ja oli tapansa mukaan elävästi kiinnostunut kaikesta. Puhui Takakaukasian asioista. Kyseli oliko autioitettu Armenia jo päässyt virkoamaan, miten siellä järjestyi puuvillan viljely, keinokastelu, elintarviketilanne, oliko kansallinen Punainen Armeija riittävän luja, valitivatko „pikkueläjät”, harjoitettiin porvarillisen intelligenssin taholta agitaatiota, puhuttiinko „venäläisistä pistimistä” jne. yms. Lähtiessäni hänen luotaan minulla oli sellainen vaikutelma, että Takakaukasian Federaatio ja toveri Leninin ajatuksen

¹ A. F. Mjasnikov nimitettiin vuonna 1921 Armenian SNT:n Kansankomissaarien Neuvoston puheenjohtajaksi ja sota-asiaiden kansankomissaariksi.— *Toim.*

² Ks. V. I. Lenin, Teokset, 32. osa, ss. 295—297.— *Toim.*

mukaan silloin hahmoteltu Neuvostotasavaltojen Liitto tulevat lujittamaan entisestään kansallisuuksien välistä ystävyyttä ja voimistamaan Neuvostovaltaa.

Tammikuussa 1924 menin toveri Leninin luo viimeisen kerran. Mutta silloin näin Leninin vainajana.

Sellaisia ovat muistelmani Leninistä. En ole tietenkään esittänyt läheskään kaikkea sitä, mitä olisi voinut kirjoittaa keskusteluistani hänen kanssaan. Jospa olisikin ollut mahdollista säilyttää muistissa kaikki hänen ajatuksensa, sanansa, neuvonsa, mietiskelynsä — sanalla sanoen säilyttää se nerokas pää häikäisevine valoineen, jonka säteet vaikuttivat minuun, elävään ihmiseen, hämmästyttävästi.

Olen rajattoman onnellinen ja tulen elämäni loppuun asti olemaan ylpeä siitä, että olin V. I. Leninin aikalainen, olin hänen henkilökohtainen tuttavansa, keskustelin hänen kanssaan, puristin hänen kättään, kävelin ja ajelin yhdessä hänen kanssaan, olin tämän jättiläisen, aikamme neron asian jatkaja ja pieni oppilas.

